

Janeczek, Maria

"Eléments de bibliographie de l'histoire des sciences et des techniques", Francois Russo, Paris 1969 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 16/4, 816-817

1971

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

poznania autora wystarczy schematyczna nota biograficzna, zawierająca miejsce i daty urodzin i śmierci, ukończone uczelnie, miejsca zatrudnienia, zawód i specjalność — słowem takie dane, które pozwolą wstępnie zweryfikować osobę. Znajomość życiorysu, albo lepiej, korzystanie z kalendarium, pozwolą na wnikliwszą weryfikację.

Bibliografia wydawnictw instytucji, a bibliografia pracowników tejże instytucji — to dwa różne typy bibliografii. Pierwsza zawiera wydawnictwa zarówno pracowników, jak i osoby spoza zespołu instytucji oraz wydawnictwa anonimowe (statuty, regulaminy, sprawozdania, informatory). Nie pozwala na jakąkolwiek weryfikację. Bibliografia pracowników tejże instytucji uwzględnia zarówno wydawnictwa własne jak obce, pozwala jednak być co najmniej niczą do ustaleń osobowych, przez stwierdzenie stałej współpracy instytucji.

Przy podziale systematycznym bibliografii osobowej, włączanie biografii wydaje się niesłuszne. A więc nie można zaliczyć do bibliografii osobowych słowników biograficznych ogólnych i specjalnych. Materiały biograficzne są wartościowym źródłem dla bibliografii osobowych, nie można jednak zaliczyć ich do bibliografii osobowych. Osobiście odróżniam następujące rodzaje bibliografii osobowych: 1) Słowniki bio-bibliograficzne; 2) Bibliografie osobowe indywidualne i grup osobowych; 3) Monografie bibliograficzne osób; 4) Słowniki pseudonimów, kryptonimów.

Czesław Gutry

Francois Russo: *Eléments de bibliographie de l'histoire des sciences et des techniques*. 2e éd. Paris 1969 Hermann ss. XV, 214.

Konieczność przerobienia i rozszerzenia *Bibliografii historii nauki i techniki*, wydanej w 1954 r. podyktował autorowi, znanemu francuskiemu historykowi nauki, ogromny rozwój prac w dziedzinie jego specjalności, jak również rozwój nowych metod bibliograficznych. Bibliografia nie dubluje się z bibliografiami specjalnymi publikowanymi w czasopiśmie, a przeciwnie, często odsyła do nich czytelnika.

Bibliografia jest selekcyjna, podaje informacje o pracach najważniejszych i najlepszych; nie podaje natomiast informacji o pracach przestarzałych, z wyjątkiem jednak tych, których znaczenie wymagało zasygnalizowania. Zasady selekcji były mniej surowe w dziedzinach, w których badania były świeżo rozpoczęte, albo co do których autorzy przywiązywali szczególne znaczenie. Również prace mniejszej wagi, jak też monografie o wąskiej tematyce, są uwidocznione ze względu na ich rolę w upowszechnianiu nauki.

Jeśli wybrane informacje są mniej liczne niż w innych bibliografiach specjalnych, to są one kompletniejsze i ułatwiają czytelnikowi ocenę wartości publikacji. Każda pozycja bibliograficzna wymienia bowiem autora, tytuł i datę wydania pracy, jej format, liczbę stron, dodatki, niejednokrotnie ocenę oraz króciutkie omówienie (jeśli tytuł nie jest jasno sprecyzowany), spisy treści prac najważniejszych, recenzje. Ta ostatnia informacja, choć rzadka, jest bardzo pożyteczna, albowiem daje orientację co do wagi publikacji. Bibliografia wskazuje sygnatury francuskie Biblioteki Narodowej, posiadającej najbogatsze w świecie zbiory w dziedzinie historii nauki i techniki.

Bibliografię tę mimo przewagi publikacji w języku francuskim, można uważać za międzynarodową. Znajdujemy w niej nazwiska naszych uczonych, jak Birkenmajer, Kotarbiński, Suchodolski, Wędkiewicz i in.

Autor dzieli pracę na cztery części: 2 części ogólne, syntetyczne i 2 części analityczne. Pierwsze dwie części przekraczają bezpośrednio przedmiot pracy, dają nato-

miast szereg informacji ogólnych, mało dostępnych w bibliografiach, na temat charakteru, ewolucji i metodologii historii nauki, jej organizacji w poszczególnych krajach, podają źródła ogólne, które nie są ograniczane do jednej epoki, do jednej dyscypliny i które często nie są ani ściśle historyczne, ani ściśle naukowe. Drugie dwie części obejmują 4 okresy historyczne: starożytność, średniowiecze, wieki XVI/XVII—XVIII oraz wieki XIX—XX. Dla każdego okresu wyodrębniono 3 sekcje: opracowania odnoszące się do grupy uczonych, teksty źródłowe i publikacje ogólne (czasopisma, encyklopedie, instytucje), biografie poszczególnych uczonych. W każdej sekcji obowiązuje porządek alfabetyczny; przy każdym autorze wymieniane są prace własne, następnie prace o nim.

Część IV *Historia poszczególnych dyscyplin* zawiera działy: a) logika, b) matematyka, c) astronomia, d) mechanika, e) fizyka, f) chemia, g) technika, h) nauki o ziemi, i) nauki przyrodnicze i medyczne. Zgodnie z przyjętą konwencją, prace odnoszące się do więcej niż jednej dyscypliny są zaklasyfikowane jako „źródła ogólne”. Inna konwencja — to porządek alfabetyczny według krajów, porządek alfabetyczny autorów publikacji. Czasem jednak prace ważniejsze są na pierwszym miejscu. Z zasady każda praca jest cytowana jeden raz; ale jeżeli opracowanie ogólne zawiera historię szczególnie ważną jakiegoś zagadnienia, czy jakiejś osoby, to praca ta cytowana jest powtórnie.

Autor nie uwzględnia historii nauki i techniki w ich najszerszym znaczeniu. Mało tu miejsca np. dla historii kultury materialnej, ponieważ tworzy ona dyscyplinę autonomiczną, posiadającą system własnej dokumentacji. Również mało uwypuklony został proces potężnego rozwoju nauki w XX wieku.

Indeks krzyżowy na końcu książki podaje hasła autorskie uczonych oraz historyków nauki (w tym wydawców i tłumaczy), hasła tytułowe czasopism i instytucji oraz hasła przedmiotowe.

Układ bibliografii jest logiczny i dlatego można twierdzić, że, poza celem czysto bibliograficznym, spełnia ona inne jeszcze zadanie: stwarza obraz życia naukowego każdej epoki, pokazuje zasadnicze związki między pracami tej samej epoki, między myślą filozoficzną i badaniami naukowymi, między myślą formalną (logika, matematyka) i nauką eksperymentalną, między nauką i techniką. Bibliografia jest doskonałym narzędziem pracy dla historyka nauki.

Maria Janeczek

Isaak Asimov: *Krótką historia chemii*. Tłum. z ang. Roman Bugaj. Posłowie Andrzej Houwalt. Warszawa 1970 Państwowe Wydawnictwo Naukowe ss. 303, nrb. 1, ilustr. Biblioteka „Problemów” t. 155.

Recenzowana książka jest publikacją popularno-naukową, co nie znaczy, aby pozbawiona była wartości informacyjnych, interesujących z naukoznawczego punktu widzenia. Jako taka, książka I. Asimova, jest niewątpliwie pozycją godną odnotowania w naszej literaturze przekładowej, i to niezależnie od licznych jej braków. Nawiasem mówiąc, była to do niedawna jedyna dostępna na naszym rynku księgarskim publikacja z zakresu historii chemii.

Książka składa się z 14 rozdziałów oraz *Postowia do polskiego wydania* poświęconego historii chemii w Polsce, pióra A. Houwalta. Oto tytuły rozdziałów: I. *Starożytność*; II. *Alchemia*; III. *Okres przejściowy*; IV. *Gazy*; V. *Atomy*; VI. *Chemia organiczna*; VII. *Budowa cząsteczek*; VIII. *Układ okresowy pierwiastków*; IX. *Chemia fizyczna*; X. *Synteza w chemii organicznej*; XI. *Chemia nieorganiczna*; XII. *Elektrycy*; XIII. *Budowa atomu*; XIV. *Reakcje jądrowe*.